

מס' קידושין - גליון ד'

פ' חיי תשע"ה

שינון לחזרה

תמצית שקלא וטריא עם ביאורים והערות

[דף י"ד ע"א - דף י"ז ע"א]

- אין עושין חליצה אלא בבית דין של ישראל ולא בבית דין של עובדי כוכבים ועי' הגהות הב"ח ז"ל בכ"ד של גרוסן מדכתיב פעם שנית 'בישראל' ולהקים לאחיו שם בישראל. ומהא דכתיב 'ונקרא שמו בישראל בית הלוי הנעל' ילפינן דמצוה על כל העומדים שם לענות 'הלוי הנעל הלוי הנעל'.

במיתת היבם; בקל וחומר מאשת איש שאסורה לעלמא בעונש הנק ומכל מקום מיתת הבעל מתירתה, כל שכן יבמה שאינה אסורה לשוק אלא בלאו [דכתיב לא תהיה אשר המת החוצה לאיש זר] אינו דין שיהא מיתת היבם מתירתה.

- ואין לדחות מזה לאשת איש שכן יוצאה בגט ולכך יוצאה נמי במיתת הבעל, משא"כ יבמה שאינה יוצאה בגט גם לא תצא במיתת היבם, דגם יבמה יוצאה לעומת זה בחליצה ושהוא במקום גט, תוד"ה האו. **וגם אין לדחות** מזה לאשת איש שכן אסורה מתירה ושהרי בעלה הוא האסרה לעלמא ע"י שלקחה לאשה, לפיכך הוא מתירה במיתתו, משא"כ יבמה שנאסרה מתחילה לעלמא ע"י קידושי הבעל היאך תהא מיתת היבם מתירתה, דגם ביבמה היבם אסורה לעלמא ואי לא יבם היתה מתרת לעלמא מיד אחר מיתת בעלה לכך מיתת היבם מתירתה.

❖ **אשת איש אינה יוצאה בחליצה,** ולא דרשינן קל וחומר מיבמה שאינה יוצאה בגט ויוצאה בחליצה כל שכן אשת איש שיוצאה בגט אינו דין שיוצאה בחליצה, דכתיב [ובגט אשת איש] וכתב לה **ספר כריתות**, ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.

❖ **יבמה אינה יוצאה בגט,** ולא דרשינן קל וחומר מאשת איש שאינה יוצאה בחליצה [וכנ"ל דכתיב ספר כריתות] ויוצאה בגט כל שכן יבמה שיוצאה בחליצה אינו דין שיוצאה בגט; **לחזרה אמינא** מבואר ב' דרכים [לכאור מנלן שאינה יוצאה בגט] אבל שניהם נדחו:

א. ולא רק על הדיינים - עיין גמרא מס' יבמות (דף קו:), ועיין עוד שם (דף קא:) בטוספות (ד"ה מונקא).

מראי מקומות לתוספות

דף י"ד ע"א: ד"ה הא נמי יוצאה, ד"ה ותהא אשת איש, ד"ה ותהא יבמה, ד"ה אמר קרא.

דף י"ד ע"ב: ד"ה מוכר עמנו, ד"ה לך ולא ליורש, ד"ה ולא אנו.

דף ט"ו ע"א: ד"ה ואיך לג"ש, ד"ה ואיך אי מהמס, ד"ה איזהו.

דף ט"ו ע"ב: ד"ה אמאי קאמר, ד"ה אמר קרא, ד"ה ורבי יוסי הגלילי, ד"ה אלא צסקרא, ד"ה ורבי האי וילא.

דף ט"ו ע"א: כל העמוד.

דף ט"ו ע"ב: ד"ה והא ארבעה, ד"ה מה לסימנין.

[דף יד.]

קנין יבמה ליבם ואיך קונה את עצמה

❖ **יבמה** [שמת בעלה בלא בנים ויש מצוה על אחיו ליבמה] נקנית ליבם בביאה, דכתיב 'יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה' [וכאמר ביאתה הן ליקוחיה]. אבל אין מדמין אותה לאשה להיות נקנית אף בכסף ושטר, דכתיב **ויבמה**, ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה.

- ומשום זה לחוד הוי מצי למיכתב רק 'זיבם', ומדכתיב 'זיבמה' ילפינן דבעל כרחו מיבם ושם בא עליה יבם אפילו בעל כרחו קנאה ויורשה ומטמא לה והיא אשתו לכל דבר בהך ביאה.

❖ **יבמה קונה את עצמה** [להיות ברשותה להנשא לאחר] בחליצה או במיתת היבם:

בחליצה; דכתיב 'ונקרא שמו בישראל בית הלוי הנעל', כיון שחלצה לו נעל הותרה לכל ישראל [והכי משמע קרא; בישראל ראוייה להביא לבית משחלצה].

גליון קנין תורה

לפי חשבון דמי מקנתו, כגון אם קנאו בשש מנים ועתיד לעבוד אצלו שש שנים בשביל זה, נמצא שקונה עבודת כל שנה במנה, ואם רוצה לפדות עצמו אחר ג' שנים צריך להחזיר לאדונו ג' מנים.

אמה העבריה קונה את עצמה בכל אלו כמו בעבד עברי, ויתירה עליו שיוצאה מן האדון בסמיני נערות וכדלפינן לעיל (דף ד.) מדכתיב ויצאה הנם אין כסף.

עבד עברי הנרצע ושאינו רוצה לצאת מאדונו אחר שש שנים אלא נרצע ונשאר שם עד יובל, והא כבר נפקע קנינו הראשון של כסף או שטר כיון שהגיע שש שנים, נקנה שוב להאדון על ידי רציעה. וקונה את עצמו כשהגיע יובל, או אפילו קודם יובל על ידי מיתת האדון [ושאינו עובד לירשיו, מה שאין כן עבד עברי בתוך שש אינו יוצא במיתת האדון אלא צריך להשלים השש שנים לירשיו (דהיינו לבנו, אבל אם אין לו בן אינו עובד לאח או לבת)].

קנין כסף בעבד עברי

❖ **עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים** נקנה בכסף מדכתיב 'מכסף מקנתו' [קרא מיירי כשכא להגאל קודם זמנו שצריך לנכות מכסף מקנתו ולהחזיר לאדון חשבון המגיע לו לכל שנה שהיה צריך לעבוד אצלו, ומדכתיב מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף].

❖ **עבד עברי שמכרוהו בית דין לישראל** ליכא למילף מעבד שנמכר לעכו"ם, דאיכא למימר דוקא עבד הנמכר לעכו"ם נקנה בכסף הואיל וכל קנינו של עובד כוכבים בכסף [ושאינו קונה ממלמלין במשיכה אלא בכסף] מה שאין כן נמכר לישראל שלא נאמרה בו כסף ודבישראל משיכה קונה דכתיב 'או קנה מיד עמיתך', עד שימשוך מיד ליד.

אלא ילפינן ליה מאמה העבריה דכתיב בה 'הפדה' ללמד שמגרעת פדיונה ויוצאה [מדלא כתיב ונפדית אלא והפדה ללמד שאף האדון מסייע בפדיונה] אלמא שנקנית בכסף [דאי לא קנאה בדמים מאי מוגרעה]. ואין לומר דשאני אמה העבריה הואיל ומיקדשה בכסף גם מיקניא בכסף מה שאין כן עבד עברי [הנמכר לישראל] אינו נקנה בכסף, דכתיב [בעבד עברי שמכרוהו בית דין לישראל] 'כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים', מוקיש עבדי עברי לאמה העבריה.

❖ **עבד עברי שמוכר עצמו לישראל** ליכא למילף מעבד עברי שמכרוהו בית דין לישראל, דאיכא למימר שאני התם הואיל ויש בו צד קל במכירתו שהרי נמכר בעל כורחו לכך נקנה בכסף [בלא חוקה], מה שאין כן מוכר עצמו לעולם אינו נקנה בכסף.

אלא ילפינן ליה: (א) מעבד שמכרוהו בית דין בגזירה שוה 'שכיר שכיר' [נאמר במוכר עצמו 'כי ימוך אחיך ונמכר וגו' בשכיר כתושב יהיה עמך], ונאמר במכרוהו בית דין 'כי משנה שכר שכיר וגו']. (ב) למאן דלית ליה גזירה שוה 'שכיר שכיר' ילפינן ליה מעבד שמוכר עצמו לעכו"ם ודכתיב

(א) דכתיב [בסדר הליצה] 'ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, וככה יכובא הוא ושאנה יוצאה אלא בחליצה ולא בנטו. ומדחה, דאף היכא דכתיב לשון עיכוב עדיין אפשר לרבות בקל וחומר, כדמוכח בשני שעירים של יום הכיפורים דכתיב בהו גורל ושצריך להפיל עליהם גורל לקבוע איזה מהם קרבן הטאת לה' ואיזה מהם לעזאזל] וכתיב בהו חוקה לשון עיכוב, ומכל מקום הוה אמינא דלאו דוקא גורל קובע איזה מהם לחטאת, אלא הוא הדין אם קרא עליהם שם [וה לחטאת וזה לעזאזל] נקבע בכך, דנילף בקל וחומר משאר מקומות שיש חיוב להביא שני קרבנות [כגון זבים ויולדות שמביאים ב' קרבנות אחד לחטאת ואחד לעולה] שאינם נקבעים על ידי גורל [שאם הטיל עליהם גורל אינם נקבעים בכך ויכול לשנותם] אבל נקבעים כשקרא עליהם שם [וזה לחטאת וזה לעולה ושוב אין הכנה רשאי לשנותו], כל שכן שני שעירים של יוהכ"פ שנקבעים על ידי גורל [וכדכתיב [ויקרא טו, ח] ונתן אחרן על שני השעירים גורלות] אינו דין שיקדש השם, תלמוד לומר 'והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת', הגורל עושה חטאת ואין השם עושה חטאת. אלמא דאי לאו דמועטיה קרא הוי דרשינן קל וחומר אף על גב דכתיב חוקה [דהוי מוקמינן לחוקה] למילי אחרנייתא, א"כ הוא הדין הכא כיכמה נילף בקי"ו שיוצאה בנט אע"פ דכתיב 'ככה' לעיכובא.

(ב) דכתיב בנט של אשת איש זכתב לה ספר כריתות, ודרשינן לה ולא ליבמה. ומדחה, דמיבעי להאי קרא ללמד שיכתוב הנט לה דהיינו לשמה. ואף דכתיב פעם שנית 'זכתב לה ספר כריתות' מיבעי גם זה ללמד דצריך לכתוב הנט דוקא לה בלבד ולא לה ולחבירתה [ששמותן שוין, דאין שתי נשים מתגרשות בנט אחד].

למסקנא, ילפינן מדכתיב בחליצה שני פעמים 'נעל'; וחליצה נעלו מעל רגלו וגו' ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל [והאי 'הנעל' כתר מיותר דהוי מצי למיכתב 'בית החלוץ'], לומר דדוקא נעל מהני להוציאה אבל מידי אחרניא [דהיינו נטו] לא. ואף דאיצטריך להאי קרא יתירה לרבות דלא בעינן דוקא נעלו אלא הוא הדין נעל של כל אדם, והא דכתיב [בקרא קמא] 'נעלו' אתי לאשמועינן דבעינן על כל פנים נעלו הראוי לו, לאפוקי נעל גדול שאין יכול להלוך בו או נעל קטן שאין חופה את רוב רגלו או מסוליים שנפחת ואין לו עקב, מכל מקום הוי מצי למיכתב [בקרא בתרא] 'בית חלוץ נעל', ומדכתיב 'הנעל' אתי למעט דדוקא נעל מהני ולא מידי אחרניא.

[דף יד:]

קניני עבד עברי ואמה העבריה

❖ **עבד עברי, נקנה לאדון בכסף או בשטר, וקונה את עצמו מן האדון כג' דרכים:** (א) יוצא לסוף שש שנים, (ב) אם פגע בו יובל ויצא אפילו בתוך שש שנים, (ג) וכן יכול לפדות את עצמו בתוך שש על ידי גרעון כסף [שמגרע לו אדונו מפדיונו דמי שיעבוד השנים שעברו והכל

גליון קנין תורה

בעיניו בשלחו אותו הפשי, כדכתיב שם 'לא יקשה בעיניך בשלחך אותו הפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ד' אלקיך בכל אשר תעשהו.

[דף טו.]

– **לתנא קמא מוכר עצמו אינו נרצע**, דכתיב גבי מכרוהו

בית דין 'ורצע אדניו את אונ' כמרצע [והאי 'אונ' מיותר לדרשה דהא כתיב כבר 'נתת באוני', ודרשינן אונ' שלו ולא אונ' של מוכר עצמו, ואף דאיצטריך להאי קרא למידרש גזירה שוה מטהרת המצורע ודכתיב במצורע עני 'נתן הכהן מן השמן אשר על כפו על תנדך און המטהר הימנית, וכל הפרשה מיותר לדרשה שהרי נאמרה כבר במצורע עשיר והוכפלה במצורע עני] דלמה להלן נותן הכהן שמן על און הימנית של המצורע אף כאן עושין רציעה באוון ימנית, מכל מקום הוי מצי למיכתב 'ורצע אדניו את און', וכתב 'אונ' למעט ולא אוון של מוכר עצמו. אבל ר' אלעזר סבר דבעי 'אונ' למידרש 'אונ' ולא אונ' של אמה העבריה ודאין אמה העבריה נרצעת, והא דכתיב 'אף לאמתך תעשה כן' אהענקה קאין.

ותנא קמא מומעט רציעה באמה העבריה מדכתיב [וכרציעהו]

'ואם אמר יאמר העבד', העבד ולא האמה, ואף דאיצטריך להאי קרא לאשמועינן שאינו נרצע אלא אם אמר [ואחבתי את אדוני וגו'] לא אצא הפשי] בעודנו עבד [ואבל אם אמר כן אחר שכבר כלו השש שנים שוב אינו נרצע] מכל מקום הוי מצי למיכתב 'ואם אמר יאמר עבד' ומדכתיב 'העבד' אתי למידרש העבד ולא האמה [וממילא אשתיר 'אונ' למעט מוכר עצמו שאינו נרצע], ור' אלעזר לא מושמע ליה למידרש העבד [דאורחא דקרא לאישתעי הכי, לכך איצטריך אונ' למעט ולא אונ' של אמה העבריה, וליכא מיעוטא למוכר עצמו].

– **לתנא קמא מוכר עצמו אין מעניקים לו**, דכתיב גבי

מכרוהו בית דין 'הענק תעניק לו' ודרשינן לו ולא למוכר עצמו, דאין לומר דאיצטריך למעוטי יורשי העבד מהענקתו וכשלא הפיק להעניק לעבד עד שמתו, דהא אין סברא כלל למעט יורשיו מהענקה מאחר דרחמנא קרייה לעבד 'שכיר' והענקה לא גרע משכר פעולת שכיר שנותנין ליוורשיו, אף הענקה נותנים ליוורשיו. אבל ר' אלעזר סבר דבעי 'לו' למעט שאין האדון מחויב להגבות הענקו לבעל חובו של העבד, לאפוקי שאר חוב דעלמא דסבירא ליה ר' אלעזר כר' נתן שהנושה בחבירו מנה וחברו נושה בחברו מוציאין מזה ונותנין לזה. **ותנא קמא** לא איצטריך קרא לזה, דגם בעלמא לא סבירא ליה כר' נתן [ואלא יכול הלוה לומר לבעל חובו של המלוה לאו בעל דברים דידי את, וממילא אשתיר לת'ק 'לו' למידרש לו ולא למוכר עצמו].

– **לתנא קמא מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית**,

דכתיב גבי מכרוהו בית דין 'אם אדוניו יתן לו אשה' ודרשינן לו ולא למוכר עצמו, אבל ר' אלעזר סבר דבעינן להאי קרא ללמד שהאדון נותן לו שפחה לאשה אפילו בעל כרחו.

ביה מכסף מקנתו כנ"ל, שנסמך פרשת מוכר עצמו לעכו"ם לפרשת מוכר עצמו לישראל, ובמוכר עצמו לעכו"ם כתיב 'וכי תשיג יד' וגו', וי"ז מוסף על ענין ראשון, וילמד עליון [מוכר עצמו לישראל] בהיקישא מתחתון [מוכר עצמו לעכו"ם].

מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר

בגמרא יש שלשה דרכים לבאר מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר, ולמסקנת הגמרא אפשר לדהות כולם:

(א) נחלקו תנא קמא ור' אלעזר בדין עבד עבדי שמוכר עצמו לישראל: **לתנא קמא** יש ד' חילוקי דינים בין מוכר עצמו למוי שמכרוהו בית דין; **א.** מכרוהו בית דין לעולם יוצא אחר שש שנים ודאינו יכול להתנות לימכר ליותר משש שנים, דכתיב 'ועבדך שש שנים', אבל מוכר עצמו יכול לימכר ליותר משש שנים [וכגון אם התנה לימכר לעשר שנים, דהאי 'ועבדך שש שנים' במכרוהו בי"ד מיייר דכתיב שם 'כי תקנה עבד עברי' דמשמע כי תקנה מיד אחרים]. **ב.** מכרוהו בית דין נרצע [ונשאר שם עד יובל] אבל מוכר עצמו אינו נרצע [ואלא כיון שהגיע שש שנים יוצא מרבו (מלבד כשהתנה מתחילה להיות נמכר ליותר משש כנ"ל), דדין רציעה במכרוהו בית דין כתיב]. **ג.** מכרוהו בית דין כשיוצא מרבו מעניקים לו [ולקמן דף יז]. אבל מוכר עצמו אין מעניקים לו [דהענקה גבי 'כי ימכר לך אחיך' כתיב]. **ד.** מכרוהו בית דין רבו מוסר לו שפחה כנענית [ולאשה כדי שיהו לו ולדות ממנה] אבל מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית [ואסורה לו, דבמכרוהו בי"ד כתיב 'אם אדוניו יתן לו אשה']. **ו**ר' אלעזר משוינן מוכר עצמו למכרוהו בית דין בכל דינים אלו, דגם מוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש, ונרצע, ומעניקים לו, ורבו מוסר לו שפחה כנענית.

לחזרה אמינא, תנא קמא לא יליף שכיר שכיר ולכך אין לחשוות

מוכר עצמו למכרוהו בי"ד, וכיון דד' דינים אלו כתיבים רק במכרוהו בי"ד אינם נוהגים במוכר עצמו [ור' אלעזר יליף שכיר שכיר. **ומדחה**, דלעולם גם תנא קמא יליף שכיר שכיר, אלא סבירא ליה דד' דינים אלו שונים דכתיב בהו קראי בהדיא למעט מוכר עצמו ולכך לא אהני גזירה שוה], ור' אלעזר לית ליה הני מיעוטי דאיצטריך כולהו לדרשה, וכדלהלן:

– **לתנא קמא מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש**, דכתיב

גבי מכרוהו בית דין 'כי ימכר לך אחיך וגו' **ועבדך שש שנים**, ודרשינן זה [אינו עובד אלא לשש] ולא מוכר עצמו [שיכול לימכר אפילו ליותר משש], אבל ר' אלעזר מצריך להאי 'ועבדך' לומר שאינו עובד אלא לך ולא ליוורש [ושאם מת האדון בתוך שש שנים אינו עובד לא את הבת ולא את האת. מיהו זהו דוקא כשאין לו בן אבל היכא שיש לו בן צריך העבד להשלים השש שנים להבון]. **תנא קמא** מודה דבעי קרא לומר לך ולא ליוורש, אבל איכא קרא אחרת דכתיב 'כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים' וחד מהם מיותר למעט מוכר עצמו, אבל ר' אלעזר סובר דגם ההוא קרא אינו מיותר דלהרצאת אדון הוא דאתא [פי' לפיים את האדון שלא יקשה

גליץ קנין תורה

ועבר על 'כי עבדי הים' אימא נקנסיה ולא יצא ביובל. ואי אשמעינן נרצע הוה אמינא דוקא הוא יוצא ביובל דכבר עבד לרבו שש שנים וקודם שנרצע ונמצא שאין רבו מפסיד בשילוהו ביובל, אבל מכרוהו בית דין [שפגע בו יובל בתוך שש שנים] אימא לא נפסדיה לאדון, קא משמע לן ששניהם יוצאים ביובל.

[דף טו:]

(ג) רבי סובר דעבד עברי שנמכר לעכו"ם אינו יוצא אחר שש שנים (ואלא יוצא ביובל כדכתיב 'יוצא בשנת היובל, או נגאל בקרובים כדלקמן), דהוה אמינא נילף קל וחומר מעבד עברי הנמכר לישראל שאינו נגאל בקרובים ודוקא עבד הנמכר לעכו"ם נגאל בקרובים דכתיב ביה 'או דודו או בן דודו יגאלנו' משא"כ עבד הנמכר לישראל לא נפקא לן מזהפדה' אלא גאולת עצמה [ונגאל בשש, כל שכן עבד הנמכר לעכו"ם שנגאל בקרובים אינו דין שיהא נגאל בשש, קא משמע לן דכתיב [בעבד הנמכר לעכו"ם] 'ואם לא יגאל באלה' [דהיינו קרובים] ויצא בשנת היובל', למידרש דדוקא באלה [קרובים] הוא נגאל ואינו נגאל בשש.

❖ **להחיה אמינא** לא יליף רבי גזירה שוה 'שכיר שכיר', לכך פשיטא ליה דעבד הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, דאי יליף שכיר שכיר הוי מצי למילף נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם שנגאל בקרובים [ודכמו דדרשינן לעיל ג"ש 'שכיר שכיר' ממוכר עצמו למכרוהו ביה, הוא הדין דאיכא למילף נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם, דגם בנמכר לעכו"ם כתיב 'כשכיר שנה בשנה יהיה עמו'. ומדחה, דלעולם יליף שכיר שכיר, ושאיני הכא דמועטיה קרא בהדיא דכתיב [בעבד הנמכר לעכו"ם] 'או דודו או בן דודו יגאלנו' למידרש יגאלנו לזה ולא לאחר [דהיינו נמכר לישראל].

גאולת עבד שנמכר לעכו"ם

❖ **ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא** פליגי על רבי, וסבירא להו דעבד הנמכר לעכו"ם יוצא בשש [כמו בעבד הנמכר לישראל], וקרא ד'ואם לא יגאל באלה' [דלרבי אתיא למימר 'באלה הוא נגאל ולא בשש'] צריכים לדרשה אהרינא; לר' יוסי הגלילי למעט דדוקא כשנגאל בקרובים יוצא לשחרור אבל כשנגאל בשאר כל אדם יוצא לשיעבוד [שמשעתעבד לאדם שגאל אותו], ולר' עקיבא אתי למעט להיפך, דכשנגאל בקרובים יוצא לשיעבוד, אבל כשנגאל בשאר כל אדם יוצא לשחרור.

להחיה אמינא מודים תרויהו ד'באלה' קאי על גאולת קרובים, ויש ב' אופנים בגמרא לכאור סברת מחלוקתם, אבל שניהם נדחו:

(א) פליגי במשמעות הפסוק 'ואם לא יגאל באלה יוצא בשנת היובל': לר' יוסי הגלילי קאמר קרא ואם לא יגאל באלה [דהיינו קרובים] אלא באחר [דהיינו שאר כל אדם] ויצא בשנת היובל [דיוצא לשיעבוד, משא"כ אם יגאל באלה יוצא לשחרור]. לר' עקיבא קאמר קרא ואם לא יגאל

ותנא קמא סבר דכבר ידעינן הא דנותן לו שפחה בעל כרחו מדכתיב 'כי משנה שכר שכיר עבדך', ודרשו 'הו"ל דסתם שכיר אינו עובד אלא ביום ועבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, ועל כרחק אינו עובד ממש בלילה כביום דהא כתיב 'כי טוב לו עמך' למידרש דבעינן עמך במאכל ועמך במשתה, אלא האי עבודתו בלילה היינו שרבו מוסר לו שפחה כנענית [ונחשב כעבודה כיון דהולדות שמוליד הולכין לאדון], והיינו אפילו בעל כרחו. ור' אליעזר סבר דאי מהתם הוה אמינא שאינו נותן שפחה אלא מדעתיה של עבד ולא בעל כרחו, קמשמע לן קרא 'אם אדוניו יתן לו אשה' דאפילו בעל כרחו [ולא אשתו] קרא למעוטי מוכר עצמו].

(ב) **מוכר עצמו יוצא ביובל** ואם פגעו יובל בתוך שש [דכתיב [בפרשת מוכר עצמו] 'עד שנת היובל יעבוד עמך'].

נרצע יוצא ביובל דכתיב בפרשת יובל 'ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו', וקאי על נרצע מדכתיב 'איש' דמשמע דבר שנוהג באיש ולא באשה דהיינו רציעה, ולאשמעינן שאם נרצע שתים ושלוש שנים לפני היובל שהיובל מוציא.

- ולפי זה צריך לומר דהא דכתיב [בפרשת נרצע] 'ועבדו לעולם' היינו לעולמו של יובל, ולא לעולם ממש, דהא כתיב [ביובל] 'ושבתם איש אל אחוזתו ואוקימנא ליה כנרצע. ולא הוי מצי למיכתב רק 'ושבתם' [ולא 'ועבדו לעולם'], דאז הוה אמינא דדוקא אם פגע בו יובל בתוך שש שנים [ואחר שנרצע], אבל לאחר שש שנים יוצא [הנרצע] מרבו אף קודם שהגיע יובל [ולא תהא רציעה המורה מתחילת מוכרו], קמשמע לן לעולם [דבעינן מידי דחשיב לעולם] דהיינו לעולמו של יובל.

מכרוהו בית דין יליף ר' אליעזר בן יעקב שיוצא ביובל מדכתיב [בפרשת מוכר עצמו] 'ושב אל משפחתו', ואם אינו ענין למוכר עצמו [דכבר ידעינן שיוצא ביובל מדכתיב עד שנת היובל עבד עמך כנ"ל] תננהו למכרוהו בית דין שיוצא ביובל.

❖ **להחיה אמינא** סובר ר' אליעזר בן יעקב דלא ילפינן גזירה שוה שכיר שכיר [בין מוכר עצמו למכרוהו בית דין], ולכך איצטריך קרא מיוחד למכרוהו בית דין שיוצא ביובל. ומדחה, דלעולם יליף שכיר שכיר, אבל הכא סלקא דעתא אמינא דשאני מוכר עצמו שיוצא ביובל כיון דלא עבד איסורא [שלא נגב כלום] מה שאין כן מכרוהו בית דין דעבד איסורא [ובגניבתו] נימא נקנסיה לעבוד עד שש ולא יצא ביובל, להכי איצטריך קרא שיוצא ביובל.

והא דאיצטריך למיכתב בין במכרוהו בית דין ובין כנרצע שיוצאים ביובל, דאי אשמעינן מכרוהו בית דין הוה אמינא דוקא הוא יוצא ביובל כיון דלא מטאי זמניה לצאת [שלא מלאו לו שש שנים] מה שאין כן נרצע דמטאי זמניה [ולא רצה לצאת אלא קנה אדון לעצמו חנם

גליץ קנין תורה

ואף דלא איצטריך קרא לאשמעינן שאינו יוצא עד יובל ודהא כבר כתיב בקרא אחרינא 'עד שנת היובל יעבוד עמך' וא"כ כיון שלא נגאל כלל פשוט שעובד עד היובל; תד"ה ורבינו, מכל מקום בא ללמד על גוי שישנו תחת ידך דבכהאי גוונא [שלא נגאל העבד] ישתעבד בו העכו"ם עד היובל כדין וואי אתה רשאי לבא עליו בעקיפין שיוציאו קודם יובל.

דעל כרחק מיירי קרא בעכו"ם שישנו תחת ידך, דאם לא היה תחת ידך איך קאמר יוצא בשנת היובל, וכי מה אפשר לעשות לו [אלא על כרחק מיירי בישנו תחת ידך ואשמעינן שישתעבד בו העכו"ם עד יובל כנ"ל].

[דף טז.]

קנין שטר באמה העבריה

• נחלקו רב הונא ורב חסדא בשטר אמה העבריה; לרב הונא אדון כותבו [בתך קניה לך] ונותנו לאביה, ולרב חסדא אב כותבו.

• לרב הונא ילפינן קנין שטר מדכתיב 'אם אחרת יקח לו', הקישה הכתוב [אמה העבריה] לאחרת [פי' לקיחת קידושין], מה אחרת מקניא בשטר אף אמה העבריה מקניא בשטר [ודלרב הונא שטר אמה העבריה דומה לשטר קידושין, דגם בקידושין הבעל כותב בתך מקודשת לך].

לרב חסדא ליכא למילף שטר אמה העבריה מקידושין, דהתם הבעל כותבו ונותנו לאב והכא האב כותבו ונותנו לאדון. אלא יליף מדכתיב באמה העבריה 'לא תצא כצאת העבדים' [לומר שאינה יוצאה בשן ועין בראשי איברים כמו עבד כנעני, אלא אם סימא את עינה וכן עינו של עבד עברי אינו יוצא בכך, אלא נותן לו דמי עינו וזה משלים שש ויוצא], לדייק אבל נקנית היא בקנין עבדים. ואין לרבות שנקנית בחזקה דומיא דעבד כנעני [וחזקה היינו שיכפה לעשות מלאכה אחת], דכתיב [בעבד כנעני] 'זהתנחלתם אותם לבניכם אחרים', ודרשינן דוקא אותם והו' כאחזה הנקנין בחזקה ולא אחר [דהיינו אמה העבריה] בחזקה.

והא דמורבינן [לרב חסדא] קנין שטר מדכתיב לא תצא כצאת העבדים וממעמינן קנין חזקה מדכתיב והתנחלתם אותם, ולא אמרינן להיפך [להרבות קנין חזקה מלא תצא ולמעט קנין שטר מזהתנחלתם], מתריץ בגמרא ב' תירוצים: (א) מסתברא בשטר הוי ליה לרבווי שכן מוציאה בבת ישראל, ואף דגם חזקה עדיף שכן קונה בנכסי הגר [שמת ואין לו יורשין ונכסיו הפקר] מכל מקום באישות לא אשכחן חזקה דמהני. (ב) להכי מהני קרא ד'ואם אחרת' להקישא לקידושין כדי לגלות על הלימוד של כצאת העבדים שבא לרבות קנין שטר ולא קנין חזקה [ודומיא דאשה שנקנית בשטר ולא בחזקה, אבל עיקר קנין שטר דמועיל באמה העבריה לא ילפינן מקידושין דתימא אדון כותבו, אלא משטר קרקעות יליף (מדכתיב לא תצא) דומיא דשטר עבד כנעני ולכן אב כותבו כי היכי דשטר שדות מוכר כותבו כדילפינן לעיל (דף טז.) מדכתיב ואקח את ספר המקנה].

[באחר] אלא באלה ויצא בשנת היובל ודבגאולת קרובים יוצא לשיעבוד, משא"כ אם יגאל באחר יוצא לשהרור. ומדחה, דקשה על ר' עקיבא מידי 'אלא' באלה כתיב.

(ב) פליגי אם מקרא נדרש לפניו או לאחריו: דבפסוק כתיב מתחילה 'או דודו או בן דודו יגאלנו' דהיינו גאולת קרובים, ואחר כך 'או השיגה ידו' דהיינו גאולת עצמו, ואחר כך 'ונגאל' דהיינו בגאולת אחרים. והנה בגאולת עצמו פשיטא לן שיוצא לשהרור, ופליגי בשאר גאולות; ר' יוסי הגלילי סבר מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו, לכך שדי גאולת קרובים על גאולת עצמו לומר מה גאולת עצמו לשהרור אף גאולת קרובים לשהרור, אבל בגאולת אחרים יוצא לשיעבוד. ור' עקיבא סבר מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו, לכך שדי גאולת אחרים על גאולת עצמו לומר מה גאולת עצמו לשהרור אף גאולת אחרים לשהרור, אבל בגאולת קרובים יוצא לשיעבוד.

ומדחה, דלפי זה 'באלה' למה לי, ואין לומר דאי לאו באלה הוה אמינא מקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו [ורק השתא דכתיב באלה בא ללמד שיש חילוק בין אלה לאחרים; דלר' יוסי הגלילי קאמר קרא 'ואם לא יגאל באלה אלא באחר' ולכך שדי קרא לפניו ולר' עקיבא קאמר קרא 'ואם לא יגאל אלא באלה' ולכך שדי קרא לאחריו], דאי הכי הדר קושיא לדוכתיה [על ר' עקיבא היכי משתמע שעבוד דיוצא בשנת היובל דקאי על גאולת קרובים והא לא כתיב ואם לא יגאל 'אלא' באלה].

למסקנת הגמרא פליגי אי האי 'באלה' אקרובים קאי [ולפי"ז קאמר שאם לא יגאל באלה דהיינו קרובים אלא באחרים יוצא בשנת היובל, משא"כ בקרובים יוצא לשהרור] או על אחרים קאי [והא אחרים נמי בההוא קרא כתיב, ולפי"ז קאמר שאם לא יגאל באלה דהיינו באחרים אלא בקרובים יוצא בשנת היובל, משא"כ באחרים יוצא לשהרור]; ר' יוסי הגלילי סבר מסתברא גאולת אחרים לשיעבוד, דאי אמרת לשהרור מימנעי אחרים ולא פרקי ליה [משא"כ קרוביו יפרו אותו אף כשיוצא לשהרור], לכך מפרש 'באלה' היינו קרובים, וקאמר קרא דגאולת קרובים לשהרור וגאולת אחרים לשיעבוד. ור' עקיבא סבר מסתברא גאולת קרובים לשיעבוד, דאי אמרת לשהרור כל יומא ויומא אויל ומזבין נפשיה לעכו"ם [ובוטח על קרוביו שיפדוהו לחירות], לכך מפרש 'באלה' היינו אחרים, וקאמר קרא דגאולת אחרים לשהרור וגאולת קרובים לשיעבוד.

ורבי דמפיק ליה להאי 'באלה' לדרשה אחרינא [ודוקא באלה הוא נגאל ואינו נגאל בששן], לית ליה קרא למעוטי לא גאולת קרובים ולא גאולת אחרים, וסבירא ליה מקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו, לכך בתרוייהו יוצאין לשהרור.

- לרבי הא דקאמר קרא 'ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל' מיירי כשלא נגאל כלל ולא ע"י קרובים ולא ע"י אחרים ולא ע"י עצמו.

גליץ קנין תורה

האדון, ולקמן מכואר דעבד עברי בתוך שש אינו יוצא במיתת האדון אלא עובד את הבן, אבל אמה העבריה יוצאה במיתת האדון ואינה עובדת את הבן) לאו שיוצאה הוא, דכיון דאיכא נמו באיש והיינו נרצע שיוצא ג"כ במיתת האדון ואינו עובד את הבן, דדוקא עבד עברי בתוך שש עובד את הבן לא קתני.

ומדחה פירכא זו, דתנא דבר שיש לו קצבה קתני וכגון קנין כסף ויצאה נ"י שש שנים או יובל, דכולהו ידעי לאימת וכמהו) אבל דבר שאין לו קצבה והיינו מיתת אביהו) לא קתני. ואף דסימנין אין להם קצבה למעלה והאימת דמייטא לאחר י"ג שנים הוו סימני נערותו) וקתני, מכל מקום יש להם קצבה למטה ואם הביאה לפני זמנה אינן סימנין: אם הביא סימנין קודם שנעשה בן ט' שנים ויום אחד, לכולי עלמא לא הוו סימנין אלא שומא ואפילו אם עודן בו אחר שנעשה בן י"ב שנים ויום אחד. ואם הביא סימנין אחר שנעשה בן תשע שנים ויום אחד; אם כשנעשה בן י"ב שנים ויום אחד אין עודן בו לכולי עלמא שומא הוא, ובעודן בו פליגי, דלתנא קמא הוי שומא, ולר' יוסי בר' יהודה הוי סימן. ואם הביא אחר שנעשה בן י"ג שנים ויום אחד דברי הכל סימן.

(ב) קתני בברייתא ר' שמעון אומר דבארבעה אופנים דעבד או אמה העבריה יוצאים מרשות אדון מעניקים להם, וג' מהם שייכים בעבד עבדי וג' שייכים באמה העבריה, ואי אתה יכול לומר ד' באחד מהן, לפי שאין סימנים באיש ואין רציעה באשה.

לחזרה אמינא הוו הני ארבעה: שש שנים, יובל, מיתת האדון דנרצע ומשא"כ סתם עבד עברי אינו יוצא בתוך שש ע"י מיתת האדון אלא עובד את הבן כגיל, וסימנין. ולריש לקיש קשה למה לא קתני נמי יציאת אמה העבריה על ידי מיתת האב, ואין לומר תנא ושייר דהא 'ארבעה' קתני, וגם אין לומר דדוקא דבר שיש לו קצבה קתני, דהא מיתת האדון שאין לו קצבה וקתני.

ומדחה גם פירכא זו, דלעולם לא קתני מיתת האדון גבי הני ארבעה, אלא אלו ארבעה הם; שנים, יובל הפוגע בתוך שש, יובל המוציא את הנרצע, וסימנים. ומעתה דלא קתני מיתת האדון דנרצע והאמה העבריה, שפיר יש לומר דתנא לא תני אלא דבר שיש לו קצבה.

– ומביא ראיה דמיתת אדון דנרצע לא הוו בכלל הארבעה, דאם הוי בכלל קשה למה קאמר 'אי אתה יכול לומר ד' באחד מהן, והא אמה העבריה יוצאה נמי במיתת האדון (כג"ל שאינה עובדת את הבן), ואם כן אף שאין רציעה באשה מכל מקום יציאה של מיתת האדון יש בה. אלא על כרחך אין מיתת האדון בכלל אלו

– רב הונא סבירא ליה דאין לרבות קנין שטר מקרא ד'לא תצא' דאיצטריך קרא לגופיה שאין אמה העבריה יוצאה בראשי איברים כעבד וכל קרא דמביעי לגופיה לא אתי לדוקיא, ורב הסדא סבירא ליה דאם כן היה סוגי לכתוב לא תצא כעבדים, וכיון דכתיב לא תצא כצאת העבדים לדוקיא נמי אתי ולומר לך מדין יציאה לבדה מיעטתה ולא מדין הקנין דהיינו שטר כנ"ל).

יציאות עבד עברי ואמה העבריה

• **עבד עברי יוצא בנ' אופנים: (א) בשש שנים, דכתיב שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי הנס'. (ב) ביובל** ואם פגע בו יובל בתוך שש, דכתיב 'עד שנת היובל יעבוד עמך'. (ג) בגרעון כסף, דכתיב באמה העבריה 'זהפדה' ולא כתיב 'זנפדיה' מלמד שמגרע פדיונה ויוצאה. **אמה העבריה יוצאה בכל אלו, ויתירה עליו שיוצאה בסימני נערות.**

• **הא דעבד עברי או אמה העבריה יכולין לצאת בתוך שש** (וכשלא הגיע יובל) על ידי גרעון כסף, היינו בין בכסף ממש דילפינן מדכתיב מכסף מקנתו, ובין בשוה כסף דכתיב 'שייב גאולתו' לרבות שוה כסף ככסף, וכן אם כתב ליה שטר אדמיה דהיינו כסף.

אבל אם רוצה האדון להחררו קודם זמנו ולמחול על גרעונו, לא סגי במה שאומר לו באפי תרי או באפי בי דינא זיל ולית לי עלך מידי ונפטר, דעבד עברי גופו קניו ועד שיגיעו ימי חיפושיו, ולפיכך הרב שמחל על גרעונו אינו מחול והחזיר ומשתעבד בו אם ירצה, אלא צריך לכתוב לו שטר שחרור ודלא שייך בו מחילת ממון אלא לשון שחרור, וכי כתב ליה לשון שחרור ונתן ליה, נפיק, דלא גרע מעבד כנעני דנפיק בשטר דכתיב 'או חופשה לא ניתן לה' וגמר לה לה מאשה שיוצאה בשטר.

מיתת אביה

• **ריש לקיש סבירא ליה דמלבד ד' אופני יציאה של אמה העבריה הנ"ל ושנים, יובל, גרעון כסף, סימנין יתירה אמה העבריה שיוצאה מרשות האדון על ידי מיתת אביה.** ויליף בקל והומר מסימנין שאין מוציאים מרשות אב (דהאב זוכה במעשה ידיו כנערותה עד שבגרה) ומוציאים מרשות אדון, מיתת אביה שמוציאה מרשות אב ושאין מעשה ידיו לורשיו אלא לעצמה, דילפינן מדכתיב בעבד כנעני והתנהלתם אותם לבניכם אחרים, אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות שיש לו בביתו לבנו אינו דין שמיתת אביה מוציאה מרשות האדון.

(א) מתחילה קא בעי למפרך ריש לקיש ממתניתין דתנן אמה העבריה יתירה על עבד עברי שקונה את עצמה בסימנין, ולריש לקיש הוי ליה למיתני נמי שיוצאה מיתת האב. ואין לומר דתנא ושייר, דמאי שייר דהאי שייר (ולא אמרינן 'תנא ושייר' אלא אם שייר דבר נוסף), ואי משום מיתת האדון ודלא תני במתניתין דאמה העבריה יוצאה במיתת

ב. משמעות הפשוט דכיון דקמני מנינא ליכא למימר מנא ושייר. מיהו ע"י צמקס' (ד"ה סה) דלוי אפשר לומר כן, דצמקס' סוטה קאמר מנא ושייר אע"ג דמנא מנינא, אללא הכא קדייק מדקמני ר' שמעון ולי אמה יכול לומר לרבעה באלה מהן, דמשמע דנמית לפרושי כוליה.

גליץ קנין תורה

והא דאמר ענק עבד עברי לעצמו; לרב יוסף מילתא דפשימא הוא וי"ד קרת קא חזינא הכא וי"ד שהיא קמנה עשאה עיר גדולה, כלומר האריך משנתו חכם, ולרב ששת אתיא כתומאי ולמעוטי שאין נותנים הענקתו לבעל חובו ודמכירא לן בעלמא כר' נתן דהנושה בחברו וחברו בחברו מוציאין מזה ונותנין לזה, קמ"ל דהענקתו לעצמו ולא לבעל חובו.

«היוצא בשנים או ביוכל או כמיתת האדון וכן אמה העבריה כפימנים; לכולי עלמא מעניקים להם.»

הבורח מבית רבו ודחינו בורח שפגע בו יוכל למחרת וכמבואר להלן, לכולי עלמא אין מעניקים לו, דכתיב וכי תשלחנו חפשי מעמך, מי ששילוחו מעמך, יצא בורח שאין שילוחו מעמך.

והיוצא בגרעון כסף פליגי; לתנא קמא אין מעניקים לו, דגם יוצא בגרעון כסף לא הוי שילוחו מעמך ודחינו מדעתו של אדון אלא העבד מאליו יוצא, ולר' מאיר מעניקים לו, דנחשב שילוחו מעמך ודחלו באדון שיהא מקבל גרעון ומשלחו.

השלמת שש שנים

«עבד שהלה חייב להשלים, דכתיב שש שנים יעבוד. והא דאמרינן לעיל בורח אין מעניקים לו, לא מיירי כשהוזר אחר כך ומשלים, דאז כשיוצא אחר שש הרי הוא כשאר יוצא בשש שמעניקים לו, אלא מיירי כשהורה ופגע בו יוכל ואחרי כן למחרת, דמהו דתימא הואיל ואפיק ליה יוכל שילוחו מעמך קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה, קא משמע לן שאין מעניקים לו.»

«עבד שהלה בתוך שש; אם חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים, דכתיב ובשביעית יצא ואפילו לא עבד שש שלימים. אבל אם חלה יותר משלש שנים, נעשה כמי שהלה כל שש וחייב להשלים. מיהו אם היה עושה מעשה מוחט [שהוא מעשה קל] בחליו, אפילו אם חלה כל שש אינו חייב להשלים ודחא עבד ליה מלאכה.»

הארבעה אלא יובל של נרצע בכלל, ושפיר קאמר אי אתה יכול לומר ד' באחד מהן דאין רציעה באשה.

(ג) למסקנא פריך לריש לקיש מהא דקתני זאלו מעניקים להם, היוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון ואמה העבריה כפימנים, ולא קתני מיתת אביה. ואין לומר תנא ושייר, כיון דתני 'אלו דוקא. וגם אין לומר דלא קתני אלא דבר שיש לו קצבה, דהא קתני בהדיא מיתת האדון. ומכאן זה מסיק דתויבתא דריש לקיש.

וקל וחומר שדרש ריש לקיש [מסימנין שאינן מוציאין מרשות אב אבל מוציאין מרשות אדון] איכא למיפרך דמה לסימנין שכן נשתנה הגוף ולכך מסתבר שמוציאין מרשות אדון דאין כאן עוד גוף האמה שנשתעבדה לו מתחילה תאמר במיתת האב שכן לא נשתנה הגוף.

– הא דקתני בחד ברייתא 'ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה, ובאידיך ברייתא קתני 'ענק אמה העבריה ומוציאתה לאביה ואין לרבה [במציאתה] אלא שכר בטלה בלבד' וכמה שבטלה ממלאכתה כשהגבהתה, אין ראייה מכאן לריש לקיש לומר דברייתא ראשונה מיירי שיצאה על ידי מיתת האב ולכך הענקתה לעצמה וברייתא שניה מיירי שיצאה כפימנים וואביה עודנו קיים לכך הענקתה ומוציאתה לאביה, דלעולם אין אמה יוצאה במיתת האב כנ"ל, ותרוייהו מיירי כשיצאה כפימנים, אלא ברייתא ראשונה מיירי שאין אביה קיים ולכך זכיה איהי בענק וברייתא שניה מיירי שאביה קיים ולכך הענקתה ומוציאתה לאביה כיון שעדיין לא בגרה.

הענקת

«קתני בברייתא הנ"ל 'ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה. הא דאמר ענק אמה העבריה לעצמה, אתי למעוטי אחין, וכדדרשינן מדכתיב בעבד כנעני זהתנחלתם אותם לבניכם אחריכם, אותם ודחינו עבדים כנעניים לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מכאן שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו.»

שאלות ותשובות לחזרה

שאלות

- א. מנלן שהיבמה נקנית בביאה?
- ב. איזה ב' דינים ילפינן מהא דכתיב 'זיבמה' ואיך ילפינן תרווייהו מחד קרא?
- ג. איזה ב' דינים ילפינן מהא דכתיב בסדר חליצה ב' פעמים תיבת 'בישראל' ונקרא שמו בישראל?
- ד. מה יליף ר' טרפון מהא דכתיב ונקרא שמו בישראל?

גליץ קנין תורה

- ה. מנלן דיבמה קונה את עצמה במיתת היבם?
- ו. למה לא ילפינן שתהא אשת איש יוצאה בחליצה מקל וחומר מיבמה ושאניה יוצאה בגט ויוצאה בחליצה?
- ז. למסקנת הגמרא; למה לא ילפינן שתהא יבמה יוצאה בגט מקל וחומר מאשת איש ושאניה יוצאה בחליצה ויוצאה בגט?
- ח. מנלן דאף היכא דאמר קרא עיכובא עדיין איכא למילף קל וחומר?
- ט. כתוב בפרשת גירושין ב' פעמים וכתב 'לה' ספר כריתות; איזה ב' דינים ילפינן מזה?
- י. השתא דכתיב 'נעל' לרבות נעל של כל אדם, למה כתב קרא 'זחלצה נעלו'?
- יא. מנא ילפינן קנין כסף בעבד עברי הנמכר לעכו"ם? ומנא ילפינן בעבד עברי שמכרוהו בי"ד לישראל, או שמכר עצמו לישראל?
- יב. למה איצטריך לימוד מיוחדת לעבד הנמכר לישראל שנקנה בכסף, ולא ילפינן ליה [במה מציינו] מעבד הנמכר לעכו"ם או מאמה העבריה?
- יג. באיזה ד' דינים פליגי תנא קמא ור' אלעזר אם נוהגים רק בעבד שמכרוהו בית דין או גם בעבד שמוכר עצמו?
- יד. כתיב 'כי ימכר לך אדוך וגו' בעבד שש שנים, וכתוב 'כי משנה שכר שכיר עבדך', מאי אתי הני קראי למעוטי? (לתנא קמא, לר' אלעזר)
- טו. 'זרצע אדניו את אזנו במרצע', איזה שני דינים ילפינן מתיבת 'אזנו'? (לתנא קמא, לר' אלעזר)
- טז. 'זאם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני' וגו', מה ילפינן מתיבת 'העבד'? (לתנא קמא, לר' אלעזר)
- יז. עבד עברי שמת ולא הספיק רבו להעניקו עד שמת, האם נותנין הענקתו ליורשיו? ומנלן?
- יח. לת"ק אין מעניקים אלא למי שמכרוהו בי"ד ולא למוכר עצמו ולר' אלעזר מעניקים גם למוכר עצמו; למסקנת הגמרא במאי פליגי?
- יט. מנא ילפינן דאדון נותן לעבדו שפחה כנענית אפילו בעל כרחו? (לתנא קמא, ולר' אלעזר)
- כ. מנלן דהפסוק 'זשבתם איש אל אחותו ואיש אל משפחתו תשובו' ודכתיב בפרשת יובל קאי על נרצע?
- כא. למה איצטריך קרא בין בעבד שמכרוהו בית דין ובין בנרצע שיוצאים ביובל?
- כב. למה בעינן בנרצע בין הפסוק 'זשבתם איש אל אחותו' ובין הפסוק 'זעבדו לעולם'?
- כג. עבד עברי שנמכר לעכו"ם יוצא בשש או לא? ומנלן?
- כד. מנלן דעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים כעבד הנמכר לעכו"ם?
- כה. לר' יוסי הגלילי באלה לשחרור בשאר כל אדם לשיעבוד, ולר' עקיבא באלה לשיעבוד ובשאר כל אדם לשיעבוד; במאי פליגי לההוה **אמינא** בגמרא? (ב' דרכים)
- כו. לר' יוסי הגלילי באלה לשחרור בשאר כל אדם לשיעבוד, ולר' עקיבא באלה לשיעבוד ובשאר כל אדם לשיעבוד; במאי פליגי למסקנת הגמרא?
- כז. מה סובר רבי בדין גאולת קרובים וגאולת אחרים, ומנליה?
- כח. לרבי, מה ילפינן מקרא דכתיב 'זאם לא יגאל באלה ויצא בשנת היובל'?
- כט. מנלן דאמה העבריה נקנית בשטר, לרב הונא ולרב חסדא? ומאי נפקא מינה לדינא בין רב הונא ורב חסדא?
- ל. מנא ילפינן דאמה העבריה אינה נקנית בחזקה?
- לא. לרב חסדא, מה ראית לרבות קנין שטר באמה העבריה ולמעט ממנה קנין חזקה?
- לב. מנא ילפינן דעבד עברי יוצא: בשש, ביובל, בגרעון כסף, בכסף, ובשוה כסף?
- לג. אדון שמוחל על גרעונו ורוצה לשחרר עבדו קודם זמנו, באיזה אופן יכול להוציאו ובאיזה אופן אינו יכול? ולמה?
- לד. איך יליף ריש לקיש בקל וחומר דאמה העבריה יוצאה מהאדון במיתת האב? ואיך נפרך הקל וחומר למסקנא?

גליץ קנין תורה

- לה. לריש לקיש דאמיה יוצאה במיתת האב, למה לא קתני ליה במתניתין בהדי שאר יציאות?
- לו. קמן שהביא ב' שערות: באיזה אופן לכולי עלמא לא הוי סימן אלא שומא, באיזה אופן פליגי (ת"ק ור' יוסי בר' יהודה), ובאיזה אופן לכו"ע הוי סימן?
- לז. באיזה אופנים לכולי עלמא מעניקים לעבד?
- לח. באיזה אופן לכולי עלמא אין מעניקים לעבד, ובאיזה אופן פליגי (ת"ק ור' מאיר)? ומה הטעם אם מעניקים או לא?
- לט. באיזה אופנים מבואר בגמרא דאי אפשר לומר הכלל של 'תנא ושיר'?
- מ. 'ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבריה לעצמה', מאי קא משמע לן בעבד עברי ומאי קא משמע לן באמה העבריה?
- מא. עבד עברי שחלה מקצת שש או כל שש, באיזה אופן אינו חייב להשלים ובאיזה אופן חייב להשלים?

תשובות

- א. דכתיב 'יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה', כלומר ביאתה הן ליקוחיה.
- ב. ילפינן מינה שאין כסף ושטר גומרים בה כדרך שביאה גומרת בה ולאפוקי דלא נילף מ'ולקחה לו לאשה' דגם כסף ושטר גומרים בה כאשה, ומשום זה לחוד הוי מצי למיכתב רק 'יבם', וכיון דכתב 'יבמה' שמעינן מינה דבעל כרחא מיבם.
- ג. ונקרא שמו **בישראל בית חלוץ**; דכיון שחלצה לו נעל הותרה לכל ישראל (ומשמע ליה בישראל ראויה להביא לבית משחלצה). **לחקים לאחיו שם בישראל**; שצריך להיות דוקא בבית דין של ישראל ולא בבית דין של עובדי כוכבים (גרים).
- ד. שצריך כל העומדים שם לענות 'חלוץ הנעל חלוץ הנעל'.
- ה. בקל וחומר מאשת איש שהיא כחנק ומיתת הבעל מתירתה כל שכן יבמה שאינה אלא בלאו ודאי מיתת היבם מתירתה. ואין לומר מה לאשת איש שכן יוצאה בגט, דגם יבמה יוצאה בחליצה (שהוא במקום גט). וגם אין לומר מה לאשת איש שכן אוסרה מתירתה, דגם יבמה אוסרה מתירתה (דאי לאו יבם מבייט הבעל אישתריא לה).
- ו. דכתיב 'ספר כריתות', ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.
- ז. דכתיב 'בית חלוץ הנעל', נעל אין מידי אחרינא לא. ואף דאתי לרבות דלא בעינן דוקא נעלו אלא אפילו נעל של כל אדם מהני, מכל מקום הוי מצי למיכתב 'נעל' ומדכתיב הנעל שמעת מינה תרתי.
- ח. משני שעירים של יום הכיפורים, דכתיב בהו גורל וכתוב בהו חוקה לשון עיכוב, ומכל מקום איצטריך קרא ד'עשהו חמאת' לומר שהגורל עושה חמאת ואין השם עושה חמאת, ואי לאו קרא הוי דרשינן קל וחומר ממקום שלא קידש הגורל וקידש השם מקום שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם.
- ט. (א) 'וכתב לה' לשמה, (ב) 'לה' ולא לה ולחבירתה.
- י. ללמד דבעינן נעלו הראוי לו; פרט לנעל גדול שאין יכול להלך בו, פרט לנעל קטן שאין חופה את רוב רגלו, פרט למסולים שאין לו עקב.
- יא. **נמכר לעכו"ם**: דכתיב מכסף מקנתו. **מכרוהו בית דין לישראל**: מקיש עברי לעבריה (ודכתיב כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה) ואמה העבריה מקניא בכסף דכתיב והפדה (ולא נפדית) מלמד שמגורעת פדיונה ויוצאה. **מוכר עצמו לישראל**: למאן דיליף שכיר שכייר ילפינן ממכרוהו ב"ד, ולמאן דלא יליף שכיר שכייר ילפינן מדכתיב (במוכר עצמו לעכו"ם) 'וכי תשיגו' וי"ו מוסיף על ענין ראשון (דסמכוהו פרשת נמכר לעכו"ם לפרשת מוכר עצמו לישראל, ולמד נמכר לישראל מנמכר לעכו"ם בחוקשא).
- יב. מנמכר לעכו"ם ליכא למילף דמה לעכו"ם הואיל וכל קנינו בכסף (שלא נאמרה בו משיכה במטלטלין כמו בישראל). ומאמה העבריה ליכא למילף דמה לאמה העבריה הואיל ומיקדשה בכסף מיקניא בכסף.

גליץ קנין תורה

יג. א. שאינו נמכר ליותר ממשש שנים, ב. רציעה, ג. הענקה, ד. רבו מוסר לו שפחה כנענית.

יד. **לתנא קמא**, חד לומר ועבדך לך ולא ליורש ודהיינו שאינו עובד לא את הבת ולא את האב אם אין לו בן, אבל עובד הוא את הבן עד שישלים שש שנים, וחד לומר דדוקא כשמכרוהו בית דין אינו נמכר אלא לשש אבל מוכר עצמו נמכר ליותר ממשש [שאם התנה לימכר לעשר שנים וכדו' מהני]. **לר' אלעזר**, יעבדך שש שנים אתי למימר לך ולא ליורש, והפסוק 'כי משנה שכר שכיר עבדך' להרצאת אדון הוא דאתא.

טו. **מא** (א) לכולי אתא אזנו לגזירה שוה רציעה ממצורע, מה במצורע אוון ימנית אף כאן רציעה באון ימנית. (ב) אי משום גזירה שוה לחוד הוי מצי למימר אזן, וכיון דכתיב אזנו אתי למעוטי; **לתנא קמא** אזנו ולא אזנו של מוכר עצמו, **לר' אלעזר** אזנו ולא אזנה של אמה העבריה.

טז. לכולי עלמא אתי למימר דבעינן שיאמר בן כשהוא עדיין עבד [שאם לא אמר אהבתי אדוני עד שכבר כלו שש שניו אינו נרצע], אלא **דלתנא קמא** הוי למימר 'עבד', וכיון דכתיב 'העבד' אתי למידרש העבד ולא אמה [לומר שאין רציעה באמה העבריה], **ור' אלעזר** [דכבר מיעט אמה העבריה מ'אזנו' ולא אזנה] עבד העבד לא דריש.

יז. נותנין ליורשיו, דשכיר קרייה רחמנא, מה שכיר פעולתו ליורשיו אף האי שכיר פעולתו ליורשיו.

יח. כתיב 'הענק תעניק לו'; **תנא קמא** לא סבירא ליה בעלמא כר' נתן [ודבעל חוב שנושה בחברו וחברו בחברו מוציאין מזה ונותנין לזה] לכך לא איצטריך קרא למעוטי בעל חובו, ודריש לו ולא למוכר עצמו. **ר' אלעזר** סבירא ליה בעלמא כר' נתן, ולדידיה אתי קרא הכא לומר לו ולא לבעל חובו.

יט. **לתנא קמא**, דכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך, לומר דשכיר אינו עובד אלא ביום ועבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה, ואי אפשר לפרש כפשוטו דהא כתיב 'כי טוב לו עמך' עמך במאכל ועמך במשתה, אלא מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. **לר' אלעזר**, אי מהתם הוה אמינא הני מיילי מדעתיה אבל בעל כרחו לא, לכך כתיב אם אדוניו יתן לו אשה, לו בעל כרחו ולתנא קמא אתי לו למעוטי מוכר עצמו שאין רבו מוסר לו שפחה כנענית].

כ. איזהו דבר שנוהג באיש ואין נוהג באשה הוי אומר זו רציעה.

כא. דאי אשמועינן מכרוהו ב"ד הו"א משום דלא מטאי זמניה אבל נרצע דמטאי זמניה [ולא רצה לצאת] אימא נקנסיה [דעבר על 'עבדי הם' והוא קונה אדון לעצמו], ואי אשמועינן נרצע הו"א משום דעבד ליה שש אבל מכרוהו בית דין דעדיין לא עבד שש אימא לא, לכך צריכא תרוייהו.

כב. דאי כתב רחמנא רק לעולם הוה אמינא לעולם ממש לכך כתב ושבתם איש אל אחוזתו, ואי כתב רק ושבתם הוה אמינא הני מיילי היכא דלא עבד שש [ואו יוצא ביובל] אבל היכא דעבד שש [ואחר שנרצע] יוצא מיד [ואפילו קדם יובל] דלא יהא סופו חמור מתחלתו, קא משמע לן 'לעולם' לעולמו של יובל.

כג. **לרבי אינו יוצא בשש** [ולא דרשינן ק"ו מה מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש מי שנגאל באלה אינו דין שנגאל בשש] דכתיב 'ואם לא יגאל באלה', באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש. **לר' יוסי הגלילי ולר' עקיבא יוצא בשש**, דדרשי להאי באלה דדרשה אחרת.

כד. **למאן דלא יליף שכיר שכיר** פשוט שאינו נגאל, דלא כתב קרא גאולת קרובים אלא בנמכר לעכו"ם ולא בנמכר לישראל, ולמאן דיליף שכיר שכיר ממעמינן עבר הנמכר לישראל מדכתיב בעבד הנמכר לעכו"ם 'או דודו או בן דודו יגאלנו', יגאלנו לזה ולא לאחר.

כה. להתוה אמינא כולי עלמא מודים ד'באלה' קאי על גאולת קרובים; **לדרך א'** פליגי **דר' יוסי הגלילי** דרש ואם לא יגאל באלה אלא באחר יוצא בשנת היובל, **ור' עקיבא** דרש ואם לא יגאל [באחר] אלא באלה יוצא בשנת היובל [והיינו דרך זו דלר' עקיבא קשה מידי אלא באלה כתיב]. **לדרך ב'** סובר **ר' יוסי הגלילי** מקרא נדרש לפניו ולא לאחריו ושדי גאולת קרובים על גאולת עצמו, **ור' עקיבא** סבר מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו ושדי גאולת אחרים על גאולת עצמו [והיינו דרך זו דלפ"ז באלה למה לי, וא"ת אי לאו באלה הו"א מקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו א"כ הדר קושיא לדוכתיה].

כו. פליגי במשמעות תיבת 'באלה' אם קאי על גאולת קרובים או על גאולת אחרים, ובסברא פליגי; **לר' יוסי הגלילי** מסתברא דגאולת אחרים לשיעבוד [ובאלה היינו גאולת קרובים] דאי גאולת אחרים לשחרור הוו מימנעי ולא פרקי ליה, **ולר' עקיבא** מסתברא דגאולת קרובים לשיעבוד [ובאלה היינו גאולת אחרים] דאי גאולת קרובים לשחרור כל יומא ויומא אזל ומזבין נפשיה.

קנין תורה גליון

כז. סבירא ליה הכל לשחרור, דמפיק ליה להאי 'באלה' לדרשה אהרינא (באלה הוא נגאל ולא בשש). ומקרא נדרש בין לפניו ובין ולאחריו.

כח. מיירי בגוי שישנו תחת ידיך וללמדך שאם לא יגאל ישתעבד בו עד היובל ואי אתה רשאי לבא עליו בעקיפין.

כט. לרב הונא, מדכתיב 'ואם אחרת יקה לו', הקישה הכתוב לאחרת מה אחרת מקניא בשטר אף אמה העבריה מקניא בשטר. לרב הסדא, מדכתיב לא תצא כצאת העבדים, ודרשינן אבל נקנית היא בקנין עבדים, והיינו שטר. ונפקא מינה; לרב הונא אדון כותב השטר ובתך קנייה לי, דומיא דקידושין שהבעל כותב בתך מקודשת לי, ולרב הסדא האב כותב השטר (דומיא דשטר מכר שהמוכר כותב השטר).

ל. דכתיב בעבד כנעני 'והתנחלתם אותם לבניכם אהריכם' וגו', אותם (באהוזה הנקנין בחזקה) בחזקה ולא אחר בחזקה.

לא. (א) שטר מסתברא לרבוויי שכן מוציאה בבת ישראל, משא"כ חזקה אף דקונה בנכסי הגר מ"מ באישות מיהת לא אישכון. (ב) להכי אהני אם אחרת' ללמדנו על קנין השטר שקונה כמו בקידושין ולא על החזקה.

לב. בשש, דכתיב שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי הנם. ביובל; במוכר עצמו מדכתיב 'עד שנת היובל יעבוד עמך', במכרוהו בית דין מדכתיב (במוכר עצמו) 'ישב אל משפחתו', ובנרצע מדכתיב (בפ' יובל) 'זשבתם איש אל אחוזתו'. בנרעון כסף, דכתיב באמה העבריה 'והפדה' (ולא כתיב 'ונפדת') מלמד שמוגרע פדיונה ויוצאה, והקיש הכתוב עבד עברי לאמה העבריה. בכסף, דכתיב בכסף מקנתו. בשוה כסף, דכתיב 'ישב גאולתו' לרבות שוה כסף ככסף.

לג. צריך לכתוב לו לשון שחרור בשטר, אבל אם אמר לו באפי תרי או באפי בי דינא זיל לא מהני, דעבד עברי גופו קנוי לפיכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול.

לד. מה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון, מיתת האב שמוציאה מרשות אב אינו דין שמוציאה מרשות אדון. ולמסקנא פריך מה לסימנין שכן נשתנה הגוף תאמר במיתת האב שלא נשתנה הגוף.

לה. תנא דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני, וסימנין יש להם קצבה עכ"פ למטה.

לו. בן מ' שנים לכו"ע שומא ואפילו עודן עליו כשנעשה בן י"ב שנים ויום אחד, וכן בן מ' שנים ויום אחד אם אין עודן עליו כשנעשה בן י"ב שנים ויום אחד, לכו"ע שומא. מכן מ' שנים ויום אחד עד בן י"ב שנים ויום אחד ועודן עליו; לת"ק שומא ולר' יוסי בר' יהודה סימן. בן י"ג שנה ויום אחד דברי הכל סימן.

לז. (א) יוצא בשש, (ב) יוצא ביובל בתוך שש, (ג) יובל של רציעה, (ד) נרצע ואמה העבריה שיוצאים ע"י מיתת האדון, (ה) אמה העבריה שיוצאה בסימנים.

לח. בורח שפגע בו יובל ונמצא שלא השלים לכולי עלמא אין מעניקים, דכתיב 'וכי תשלחנו' מי ששילוחו מעמך יצא בורח שאין שילוחו מעמך. וביוצא בנרעון כסף פליגי; לתנא קמא אין מעניקים לו דגם זה לא הוי שילוחו מעמך דמאליו הוא יוצא, ולר' מאיר מעניקים לו דנחשב שילוחו מעמך ושהאדון מקבל נרעון ומשלחו.

לט. (א) אם לא שייר עוד דין מלבד זה, (ב) היכא דקתני לשון 'אלו'. (ג) בגמ' משמע דהיכא דקתני מספר (וכגון בגמ' הכא דקתני ארבעה מעניקים) לא אמרינן תנא ושייר, מיהו עי' בתוס' (ד"ה והא) דאינו תלוי במנינא והכא דייק מהא דקתני 'זאי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן' דמשמע דנחית לפרושי כוליהו].

מ. בעבד עברי, לרב יוסף הוא מילתא דפשיטא ויו"ד קרת קא חזינא, לרב ששת אתיא כתומאי דסבירא ליה בעלמא כר' נתן וקמ"ל בהענקה שהוא לו ולא לבעל חובו. באמה העבריה, מיירי דליתיה לאביה ואתי למעוטי אחין וכדילפינן מדכתיב בעבד כנעני והתנחלתם אותם לבניכם אהריכם, אותם לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, ללמד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו.

מא. אם חלה כל שש חייב להשלים, מלבד כשעשה בחליו מעשה מחמ' ודהא עבד ליה מלאכה. ואם חלה ג' שנים אינו חייב להשלים, אבל אם חלה יותר מוג' שנים נעשה כמו שהחלה כל שש וחייב להשלים.

חבורת קנין תורה ד'באבוב

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
- אין התורה נקנית אלא בחבורה (ברכות סג.) -

בס"ד

הכּונו

לקראת הבחינה מסכת קידושין דפים ב - יז

שתתקיים אי"ה
ביום א' פרשת תולדות הבעל"ט
בבית מדרשנו

תזכון כד תהוון בהנהו חבורתא
היוצאים ביד רמה בצילותא דשמעתתא

בברכה נאמנה לרברביא עם זעריא
לאוקומי גירסא בסיעתא דשמיא

הנהלת חבורת קנין תורה